

Роль смарт-спеціалізації та кластеризації в інноваційному розвитку економіки України

Катерина Лаврухіна, к.е.н.¹ (ORCID: 0000-0003-2417-7153), Дмитро Бредіхін, студент¹ (ORCID: 0009-0008-7225-4225), Нікіта Шалахін, студент¹ (ORCID: 0009-0001-2301-526X)

¹ Київський національний університет будівництва і архітектури, пр-т Повітряних Сил, 31, Київ, Україна, 03037

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається значення смарт-спеціалізації та кластеризації в процесі інноваційного розвитку економіки України. Смарт-спеціалізація дозволяє регіонам ідентифікувати власні конкурентні переваги, визначати пріоритетні напрямки досліджень та інновацій, які сприяють довгостроковим структурним змінам. Кластеризація, у свою чергу, об'єднує підприємства, наукові установи та інші зацікавлені сторони, що стимулює ефективне використання ресурсів, обміну знаннями та технологіями. У статті проаналізовано, як ці підходи можуть зміцнити конкурентоспроможність українських регіонів на глобальних ринках, підвищити продуктивність та сприяти сталому економічному зростанню в умовах війни. Ця тема зосереджується на аналізі взаємодії смарт-спеціалізацій та кластерних ініціатив у процесі економічного розвитку. Вона передбачає дослідження, як ці два підходи сприяють посиленню інноваційного потенціалу регіонів, залученню інвестицій та розвитку конкурентоспроможних секторів економіки України.

Ключові слова: смарт-спеціалізація, конкурентоспроможність, кластер, економіка, інновації, інвестиції.

1. ВСТУП

Концепція смарт-спеціалізації базується на ідентифікації унікальних особливостей і ресурсів регіону. Вона орієнтована на впровадження нових підходів до управління через співпрацю між регіональними та національними органами влади, які приймають рішення щодо розробки та реалізації інноваційної політики. До цього процесу також залучаються ключові зацікавлені сторони, такі як підприємці, освітні заклади, науково-дослідні інститути та громада. Технологія смарт-спеціалізації відзначається тим, що має переваги у сфері досліджень та інновацій для формування конкурентних переваг. Це сприяє стимулюванню довгострокових структурних змін в економіці регіону та розробці політики, яка дозволяє зайняти власну нішу на світових ринках.

2. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ

Смарт-спеціалізація – концепція та політика інноваційного регіонального розвитку, яка сприяє економічному зростанню через краще розкриття його потенціалу. Смарт спеціалізація базується на партнерстві між представниками бізнесу, влади, науково-технічних установ та громадськості. Особливість цієї політики полягає в тому, що влада спонукає та стимулює підприємців, науковців та розробників краще співпрацювати з підприємствами для розкриття головних напрямів чи секторів спеціалізації регіону. Кластери є важливими в цій концепції і як головні «блоки» для будівництва такої спеціалізації, і як засоби впровадження цієї стратегії [4].

Поширення смарт спеціалізації в регіонах ЄС є формою регіонального співробітництва, що заохочує кластери об'єднувати зусилля, створюючи інноваційну екосистему, проводити модернізацію європейської промисловості. ЄС за допомогою смарт спеціалізації розпочав загальноєвропейську інноваційну кампанію, в яку залучені майже всі європейські країни (рис. 1).

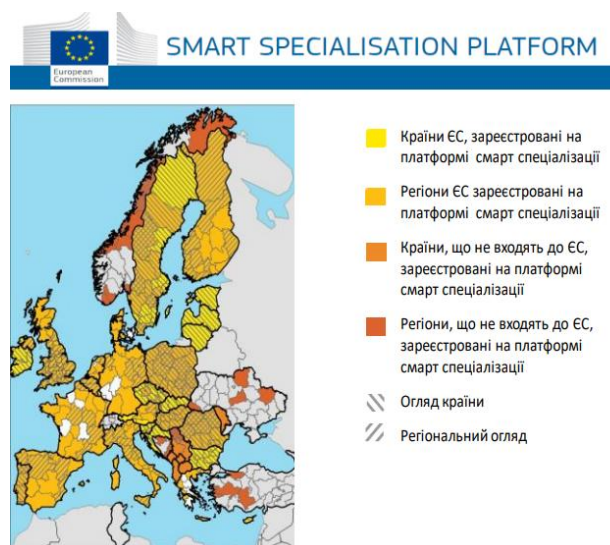

Рисунок 1. Поширення СМАРТ-спеціалізації в регіонах ЄС [3]

Ключовим інструментом для реалізації нової стратегії розвитку інновацій на регіональному рівні є кластери, які організовані для об'єднання та обміну досвідом, фінансуванням, лідерством та коучінгом, щоб зробити бізнес успішним, продуктивним, прибутковим та сприяти працевлаштуванню населення певної громади. Кластери допомагають стимулювати інновації та стартапи, розвиваючи наявні сильні сторони в регіоні та підтримати розвиток підприємницьких ініціатив, щоб допомогти вийти на світові ринки, співпрацюючи з іншими стейкхолдерами.

Практика ЄС засвідчила, що основними перевагами застосування підходу смарт-спеціалізації є:

– сприяння інклюзивному та сталому розвитку, адже мета впровадження смарт-спеціалізації корелює з досягненням 17 Глобальних цілей людства, вона є драйвером регіонального економічного зростання та сприяє ефективності місцевих громад, виокремлюючи регіональні

конкурентні переваги, посилює локальні можливості, а також прискорює інноваційні трансформації шляхом координації науки-бізнесу й суспільства [1].

У науковому середовищі до принципів, на яких базується розвиток регіону на основі смарт-спеціалізації належать[3]:

- ✓ економічне зростання і створення нових компаній, шляхом виходу на ринок нових гравців, диверсифікації компаній, а також їх агломерації в межах інноваційних кластерів, що в підсумку стимулює економічне зростання регіону;
- ✓ інновації, які з'являються у відповідь на ті чи інші виклики та виступають рушійною силою структурних змін у певних галузях економіки й сегментах ринку;
- ✓ спеціалізація, яка дозволяє більш ефективно використовувати обмежені ресурси, а завдяки економії від масштабу – знижувати ціни для споживачів;
- ✓ підприємницький пошук, при якому підприємці активно взаємодіють з університетською наукою, отримуючи від неї нові ідеї; стимулюють у своїх компаніях організаційні та маркетингові інновації, виробляють продукцію, що користується попитом у державному секторі (через систему держзамовлень);
- ✓ відкритість, що є ключовою властивістю всіх суб'єктів, які задіяні в реалізації політики розумної спеціалізації.

3. ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Україна взяла курс на побудову європейської моделі стратегічного планування регіонального розвитку.

Таким чином, впровадження концепції смарт спеціалізації є важливим орієнтиром майбутнього економічного розвитку, зокрема у сфері економічного піднесення регіонів. Процес впровадження смарт спеціалізації передбачає співпрацю урядових організацій, місцевих органів влади, науково-дослідних установ, підприємств, асоціацій, громадських установ, МСП на регіональному рівні, що дозволяє розробити дієві заходи для вирішення соціальних проблем регіону та сприяти кластерному розвитку. А це є передумовою економічного зростання і джерелом створення робочих місць.

Українські реалії показують незрілість механізмів управління та відсутність системної координації між ключовими стейкхолдерами. Серед причин такого стану, обумовлених низьким рівнем комунікації між центральними органами влади, місцевими державними інституціями, бізнесом в регіонах та науковими установами є [5]:

Недостатня ефективність механізмів державного стимулювання розвитку національної інноваційної екосистеми: партнерства приватних інвесторів, бізнесу, науки і держави у процесі формування інноваційної інфраструктури: зон розвитку технологій; індустриальних парків; бізнес-інкубаторів, кластерів, які є дієвими інструментами капіталізації наукових розробок та комерціалізації інновацій.

Слабка взаємодія науки і виробництва на ранніх етапах інноваційної діяльності та низький попит на інтелектуальну власність. Лише незначна частина вітчизняних виробників здійснюють замовлення на наукові розробки, тому фактично дослідники змушені вгадувати, що потрібно

реальному сектору економіки. Як наслідок, значне число винаходів не знаходить комерційної реалізації. А компанії в свою чергу не поспішають вкладатися в наукові дослідження як це відбувається в розвинутих країнах, де наука фінансується переважно приватним бізнесом;

Недостатня інформованість щодо можливостей доступу до фінансових ресурсів, зокрема грантів та проектів технічної допомоги в сфері інновацій та слабка активність МСП в сфері отримання такого фінансування.

3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ КЛАСТЕРНИХ ПОЛІТИК ЗА УМОВ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Українські кластери, як об'єднання малого та середнього бізнесу, є самодостатніми та важливими суб'єктами економічної діяльності галузевого та регіонального рівня. Доцільним є перерахувати важливі рекомендації для покращення кластерних політик за умов смарт-спеціалізації: вирівнювання кластерів по відношенню до головних засад кластерної економіки та критерії якості.; приєднання та формування національної кластерної спільноти; покращення спільної стратегії розвитку у взаємодії з владою; проведення атестації українських кластерів; синхронізувати та інтегрувати плани дій кластерного розвитку з відповідними програмами смарт-спеціалізації, інноваційного, промислового, експортного та цифрового розвитку.[2] Розглядати при цьому кластери як спільний інструмент реалізації цих та інших програм регіонального розвитку.

Список літератури

- [1] Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН. України. К., 2015. С. 194.
- [2] Lavrukina K., Tytok V., Shpakova H., Ivanova T., Shevchuk O., Biloshchytskyi A. Innovative Communication Technologies as a Factor in the Development of the Post-War Economy of Ukraine. 2024 IEEE 4th International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST), Astana, Kazakhstan, 2023. P. 149–157
- [3] Лаврухіна К. О. Особливості раціонального використання інноваційно-інвестиційних кластерів будівельних підприємств за умови релокації бізнесу для подолання кризи воєнного стану в Україні. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. Зб. наук. праць. Київ: КНУБА, 2022. № 50 (2). С. 69–77. DOI: [https://doi.org/10.32347/2707-501x.2022.50\(2\).69-77](https://doi.org/10.32347/2707-501x.2022.50(2).69-77)
- [4] Смарт-спеціалізація регіонів України: методологія та прагматика реалізації: монографія; наук. ред. Сторонянська І. З. / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2022. 424 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
- [5] Hausmann R. and C.A. Hidalgo. The network structure of economic output, *Journal of Economic Growth*. 2011. 16(4). P. 309–342.